

Dissertatio inauguralis medica, exhibens dysenteriae malignae cognitionem et curationem / [Heinrich Friedrich Bornkessel].

Contributors

Bornkessel, Heinrich Friedrich.
Fischer, Johann Andreas, 1667-1729.
Universität Erfurt.

Publication/Creation

Erfurt : Grosch, 1728.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/gzsk7k3k>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

DISSERTATIO INAUGVRALIS MEDICA,

EXHIBENS

**DYSENTERIÆ
MALIGNÆ
COGNITIONEM ET CVRATIONEM;**

QVAM

*SVB CLEMENTISSIMIS DIVINI NUMINIS AVSPICIIS,
RECTORE VNIVERSITATIS MAGNIFICO
REVERENDISSIMO ET AMPLISSIMO DOMINO,*

DN. PLACIDO,

*REGALIS MONASTERII S. S. APOSTOLORVM PETRI ET PAVLI ORD. S.
BENEDICTI INTRA ERFORDIAM ABBATE, PRÆPOSITVRÆ ZELLENSIS
ET IN FRANCKERODA AD VVERRHAM DOMINO, S. FACVLT.
THEOLOG. ASSESSORE PRIMARIO, ETC.*

*PNCLYTÆ FACVLTATIS MEDICÆ IN PER-ANTIQA
HIERANA CONSENSV GRATIOSO,
SVB PRÆSIDIO*

LAVDATISSIMI ORDINIS MEDICI DOMINI DECANI ET SENIORIS

DN. D. JOH. ANDREÆ FISCHERI,

*CONSIL. ET ARCHIATR. ELECT. MOGVNT. PATHOLOG. ATQVE PRAX. PROF.
PVBL. PRIM. NEC NON MED. PROVINC. DVCAL. ISENAC.*

*PATRONI AC PROMOTORIS SVI COLENDISSIMI,
PRO GRADV DOCTORIS*

*ATQVE PRIVILEGIIS ET IMMVNITATIBVS HVIC DIGNITA-
TI COMPETENTIBVS LEGITIME IMPETRANDIS,*

*PVBLICE ERVDITIS DISQVIRENDAM SISTIT
AVTOR ET RESPONDENS*

HEINRICVS FRIDER. Bornfessel/ Schlaiza-Variscus,

Præfecturæ & Civitatis Weidensis Physicus Ordinarius,

IN AVDITORIO MAJORI COLLEGH MAJORIS, HORIS CONSVETIS.

D. XI. AVGVSTI, A. O. R. M DCC XXVIII.

ERFORDIÆ, Typis GROSCHIANIS, Acad. Typogr.

PROÆMIUM.

Gregium sanè imò plane aureum est
axioma illud à pristinis rationalis
Medicinæ sectatoribus prolatum,
& ad nostra usque tempora trans-
latum: *Qui bene cognoscit, bene cu-
rat.* Veritatem enim ejus inteme-
ratam demonstrat sana ratio, con-

firmat, dubiorum victrix, experientia, probatque lon-
gus & assiduus usus, cum quotidie videamus illos, qui
absque sufficienti pathologica scientiâ & cognitione, ad
ægotantium lectos quasi advolant, atque decumben-
tibus modo auxiliis, modo consiliis suis succurrere au-
dent, tandem miseros tales homines in aperta mittere
pericula & omnis generis adversitatibus cumulare, adeo-
que non nisi per innumeras strages praxeos suæ initium,
medium & complementum facere; cum è contra fe-
liciora semper fata experiantur illi Medici, qui quando
semel ritè cognoverunt, quod futuro Practico illud
præprimis curæ cordique esse debeat, quo veras omni-
um morborum causas cognitatas atque perspectas sibi

reddat, soli postmodum rationali & genuinæ pathologiae, tanquam unico & firmissimo fundamento, suam superstruunt medendi methodum: Tunc enim scopum optatum tanto melius & citius attingere, suisque ægrotantibus pristinam sanitatem eo facilius comparare & conservare valent.

Dolendum autem non immeritò est, quod, hi non obstantibus, tamen *præjudicia*, in quæ alias plerique propendere mortalium solent, speciatim quoque in foro Medico summa cum cura & attentione colantur, eamque ob causam, imprimis circa res minus perspicuas perpetua fere diffidia & quotidianæ contradictiones in scholis Medicorum moveantur & foveantur. Hæc enim sententiarum discordia per singulas ferè Medicinæ partes adeo frequenter occurrit, ut plures, qui cognitione artis hujus saluberrimæ parum imbuti fuerunt, ansam exinde ceperint de certitudine Medicinæ nostræ in totum dubitandi eamque merè *conjecturalem* pronunciandi, quoniam id insignis qua inter Practicos adhuc hodie viget dissensio quoad methodum medendi, & innumeri inde præcipuè pendentes atque in therapia maximè occurrentes sinistri morborum eventus satis abunde arguerent ac demonstrarent. Hinc, licet etiam huic opprobrio jam sæpe sufficienter responderint Medici cordatiores, nihilo tamen minus multi adhuc illud in totum & perfectè tolli haud posse certissime sibi persuadent, quoniam tot diversæ & inter se vel maximè discrepantes Medicorum sententiæ de ætiologiis morborum adhuc exactè vigent, simulque genius & indoles morborum, maxime

acutorum, nostris temporibus occurrentium, multum sæpe ab eo distat, qui olim à Medicinæ scriptoribus observatus & literis consignatus fuit, adeoque tales medicamentis quondam eximiè commendatis minus auscultare solent, quam quidem speratur: Sed, fallunt utique & falluntur, qui talia proferunt & assumunt. Quanquam enim cognitio causarum verarum & indolis specificæ istorum miasmatum, in morbis præcipuè acutis & malignis, sæpè à priori nos fugiat, ipsique antecedentium temporum scriptores eâdem pariter destituti fuerint; tamen hæc ipsa incertitudo tandem à posteriori, per ipsos rerum eventus & circa hos non ab uno, sed multis, non semel, sed sæpe, non in unico sed pluribus locis ac regionibus institutis ac inter se collatis observationibus, facili negotio maximam partem è medio tolli potest. Patebit hoc vel unico DY-
 BENTERIÆ malignæ exemplo, quippe cujus cura non nisi illis difficilis & intricata videri potest, qui veram & specificam miasmatis in illa occurrentis indolem & primariam ejusdem causam hac ratione & methodo non penitus perscrutati fuerunt; hinc placuit mihi ad praxin Medicam rationalem animum nunc applicandi, thematis inauguralis loco, atrocem & intricatum huncce affectum seligere, inque illius causas originem & medendi methodum curatius atque attentius, pro virium mearum modulo, inquirere. Cui conatui ut summus Archiater clementer benedicat, est, quod devotâ mente precor.

SECTIO PRIOR

COGNITIONEM DYSENTERIÆ SVPEDITAT.

§. I.

Vestigia venerandæ antiquitatis pressurus & consuetudinem hæctenus confirmatam identidem observaturus, præsentis affectus tractationem meritò ab Onomatologia exordior, ne, ut GALENVS *Lib. III. de simpl. Facult. c. 12.* benè annotavit, *perturbatus nominum usus rerum quoque perturbet notitiam.* DYSENTERIÆ igitur VOX, Græcam agnoscens originem, teste modo allegato GALENO *Lib. II. M. M. cap. 2.* vel à parte affectâ solum, vel, ut ex ejus subsequentiis verbis hariolari licet, à symptomate & parte affectâ simul, nomen obtinuit: Formatur enim hoc vocabulum ex particula *δυσ*, quæ in compositione vocabulorum à principio posita, *imperfectionem, difficultatem* aut *malitiam* denotat, juxta SCAPVL. *in Lexic. Græc. pag. 411.* & SCALIGERVM *Commentar. in Aristot. Histor. Animal. Lib. X. cap. 43. pag. 1122.* & à substantivo *έντερον*, *intestinum* quibus dein haud inepte adhuc voculam *πένν* *fluere*, superaddit BLANCARDVS *in Lexic. Med. p. 116.* quasi dicas *difficilem intestinorum fluxum*, aut *difficultatem intestinorum*, quibus tamen genuina hujus affectus indoles admodum imperfectè exprimitur, quoniam dysenterici semper nimis facile & plerumque prorsus inviti alvinas excretiones deponunt, adeoque minime difficili alvo laborant, aut difficultatem circa has excretiones experiuntur; id quod propterea tanto magis illorum auctorum sententiam fundatam esse demonstrat, qui per particulam *δυσ* non proprie *difficultatem*, sed potius *malitiam morbi* denotari rectè judicarunt.

§. II.

Etymologiæ nunc succedit *Homonymia*, sive ambiguitas vocis, secundum quam, comprobante id ipsum experientia

tia & ipsa Veterum acceptione, modo *latius & indefinite* sumitur, atque tunc pro *omni alvi profluvio* & quidem *incruento*, accipitur, quatenus nimirum illud cum malignitate quadam insolita complicatum est, quale inter alios LAMONIERE in *Tr. de Fluxu dysenterico, Observ. 3.* descripsit, cui tamen rectius *diarrhœæ* titulus competeret; modo *strictius* quasvis *alvi dejectiones*, easque *cruentas* denotat, confirman- te hoc Jul. Cæs. CLAUDINO *Consultat. Med. XLII. p. 476.* ubi inquit: *Certum est, quemcunque per anum fluxum sanguinolentum (excepto illo, qui ab hæmorrhoidibus pendet) ab Hippocrate & Galeno vocari dysenteriam.* Tandem *strictissime & proprie*, tamen non nisi excretionem alvinam sanguinolentam indi- cat, ubi sub insigni dolore & torminibus gravissimis, acce- lente insimul haud rarò, febre satis acuta, excrementa li- quidiora & quodammodo purulenta cruentaque, brevibus intervallis ejiciuntur; & hæc est illa etiam species de qua præsentiarum maxime acturus sum, reliquas interim suis auctoribus & locis relinquens.

§. III.

Occurrunt autem proinde etiam hujus vocabuli va- ria apud auctores *Synonyma*, quorum brevem adhuc men- tionem injicere lubet. Ab antiquioribus & imprimis CEL- SIO *Lib. IV. c. 15.* sub titulo *torminum cum exulceratione*, com- prehendebatur; SCALIGER *l. c.* illam *cruentum alvi proflu- vium*; CÆL. AVRELIANVS *Rheumatismum cum ulceratione & Rheumatismum torminalem* vocat. MENJOTIVS in *Dissert. Pa- thol. P. III. p. 413.* illam *fluoris dysenterici* nomine donavit. WALTHERO in *Sylva Med. pag. 488.* è Paracelso audit *morbis dis- flutus*, WEDELIO VERO in *Amœnit. Mat. med. p. 235.* *hypercatharsis cruenta spontanea*, ab aliis denique modo *intestinorum exulce- ratio*, aut *excoriatio*, modo *cruenta dejectio* aut *diarrhœa cruenta* appellatur. Germani diversimode pariter hæc vocabula expriment, nempe die rothe Ruhr, das rothe Aus- oder Durch- lassen, die Darm- oder Blut-Ruhr, das rothe Wehe, der Blut- und Hof- Gang &c. si vero paucior egeratur sanguis pluri-
mum

mum vero mucis acris purulenti & rodentis, tunc vocabulo, die weisse Ruhr hunc affectum insignire solent.

§. IV.

Habet autem Dysenteria in se spectata varios utique gradus variaque sub larva ordinarie apparet, & modo lenioribus, modo etiam gravioribus symptomatibus stipata ordinarie incedit; hinc pro hac diversitate non immerito in varias dispescitur species, & quidem primario in *simplicem & complicatam*, quarum illa, quam propterea etiam *beneignam* vocant, ordinarie neque alium quendam peculiarem morbum, neque admodum gravia & fontica infesta symptomata; hæc vero non solum febrem acutam, contagiosam & malignam, ab inflammatione, erosione aut excoriatione intestinorum maxime excitatam, sed & gravissima tormina, insignem tenesimum viriumque summam dejectionem, unacum aliis peregrinis & insolitis accidentibus inducit; hinc ea communiter *maligna* appellatur atque tanto ob frequentiam, quam ob funestum, quod ipsam plerumque comitatur, periculum, majorem sane, præ priori, attentionem meretur, & idcirco quoque in præsentis Dissertatione specialius atque diffusius quoad indolem & genus suum pertractatur. Dein distinguitur etiam hic affectus quoad *materiam peccantem*, quæ sub eodem excernitur atque utplurimum simpliciter *cruenta*, aliquando tantum *mucosa, purulenta & albicans*, quin imò, interdum, licet rarius, *serosa aut biliosa*, aut ex omnibus his composita, adeoque exacte *variegata* apparet, & propterea ad formandam differentiam inter *Dysenteriam rubram, albam & biliosam*, præcipuam occasionem præbet.

§. V.

Huc quoque porro referenda est differentia, quæ *causis* Dysenterix desumitur, quarumque intuitu, prout tales vel *privatæ, vel publicæ aut universales* fuerint, affectus iste dein vel *sporadicus, vel epidemicus, vel endemicus* esse solet. Priores ex his species, *sporadica* nempe & *epidemia Dysenteria* satis frequentes occurrunt, nostrisque in oris utique
maxi

maxime cognitæ sunt, quoniam singulis fere annis tali ratione incolas nostros affligunt; posterior autem, *endemia* nimirum, rarius observatur, & propterea à paucissimis Autoribus describitur, exceptis SYDENHAMO & BORLASSO, quorum ille in *Opp. Med. Sect. IV. cap. 3.* hic vero in *Tr. de Hybernia*, talem Hybernis propriam esse commemorant, quemadmodum etiam VARANDÆVS de *Morb. intestin. cap. 7.* idem de agro Tholosano confirmat. Proinde etiam accidit, ut pro diversa istarum causarum conditione Dysenteria modo *dolorifica* evadat atque gravissima tormina inferat, id quod plerunque & fere ordinarie accidit; vel *indolens*, existat nullaque præter frequentes dejectiones, agris incommoda afferat, qualem imprimis observarunt HIPPOCRATES 2. *Epidem. Comm. 6. t. 25.* RHODIVS *Cent. 2. Observ. Med. 88.* BARTHOLINVS apud *Bonnetum in Med. Septentr. coll. Lib. III. Sect. X. cap. 5.* WEDELIVS in *M. N. C. Dec. 1. Ao. I. Obs. 43.* aliique plures. Tandem distinguenda quoque venit Dysenteria quoad *modum affligendi*, quippe cujus respectu ea modo *continua* est, ac prout vulgo fieri solet, nullam variatione excretionum servat intermissionem; modo *periodica* evadit, & non nisi certo ac notabili temporis spatio interjecto agros quasi de novoprehendit, quemadmodum ejusmodi Dysenteriam tertio quovis die periodice recurrentem descriptam dederunt CORNARIUS *Consil. Med. I. p. 28.* & MORTONVS in *Append. ad Exerc. II. de Febr. Synoch. p. 162.*

§. VI.

Antequam autem nunc ad ipsam affectus nostri historiam me accingo, necesse utique erit, ut ejus quoque *diagnosin*, respectu aliarum similis farinæ excretionum prænaturalium, sistam, ac brevibus ea adducam signa, quæ eam Dysenteriam à reliquis cruentis alvi fluxibus distinguunt, licet eorum inter se disparitas facili admodum notio dijudicari queat, quoniam in his communiter sanis modo paucus, modo copiosior, interdum sincerus, interdum etiam ferofus ad instar loturæ carniū, absque

ullis fere torminibus, partitis tantum vicibus & minime
 adeo frequenter, nec destinato quodam anni tempore pro
 dire assolet; in Dysenteria autem, præcipue maligna, præ
 rum semper sanguinis cum variæ consistentiæ excremen
 tis, maxime mucosis, remixti, sub gravissimis ordinariis
 torminibus & conjuncta febre acuta, excernitur, eaque
 ipsa plerunque certo magis anni tempore, nempe ineun
 præcipue autumno, juxta HIPPOCR. *aph. 22. S. 3.* grassari & latius
 infimul evagari observatur. Hinc differt I. à fluxu sic dicto
Hepatico, qui promiscue & omni tempore occurrit, febre
 nullam conjunctam habet & excrementa prorsus liquida, in
 star loturæ carnis rubentia exhibet, atque infimul si uno a
 terove die reprimatur, tamen postmodum de novo, sine do
 loris in sede sensu, sponte redit, notante FROMMANNONI
Tr. de Hæmorrhoid. quæ tamen omnia nunquam sub Dysent
 ria observantur. II. Differt etiam à fluxu *cæliaco & Lienteri*
 quoniam sub his cibi tantum modo semi-digesti, sub colo
 re cineritio vel albicante, modo plane indigesti, nullam
 que prorsus alterationem perpeffi, rejiciuntur, secus ac in
 Dysenteria, ubi perfecta excrementa, maxime mucosa &
 sanguine tincta, sub perpetua tenesmodea alvi constrictio
 ne exprimuntur. Porro differt quoque III. à fluxu *hæmorrhoidali*
 difficulter erumpente & non nisi sub gravissimis
 torminibus succedente, quippe qui tantam sæpe, ratione
 symptomatum suorum principaliorum, cum Dysenteria
 exhibet analogiam, ut à multis ejusmodi agrotantes præ
 perfecte dysentericis habeantur & tractentur juxta obser
 vationem VILLANOVA NI in *Breviar. Practicæ Lib. II. cap. 20*
 cum tamen facillime ex sanguine pure, seorsim & citra
 permixtionem cum fecibus, quæ tunc etiam naturalen
 suam exhibent consistentiam, in paulo majori quantitate
 prodeunte, nec non ex concursu signorum fluxum istum
 imminentem indigitantium, æstu nimirum circa spinam
 dorsi, ani pruritu, dolore tensivo lumborum, aliisque ap
 pareat tutoque concludere liceat, non dysentericum, sed
 hæmorrhoidalem tunc adesse fluxum. Tandem etiam IV
 distin-

distinguenda est hæc nostra Dysenteria à spuria illa Scorbuticorum, quæ præprimis in Pomerania vicinisque locis, notante GERDESIO in *Diss. de Dysenteria Cap. VIII. §. 3.* admodum frequenter observatur, atque partim ex præcedentibus & concurrentibus Scorbuti combinati signis, partim etiam ex ipsa excretionè sanguinis fæcibus non permixti, quæ ut plurimum absque torminibus, cum levi tantum dolore gravativo fieri solet, dignoscitur.

§. VII.

His ergo missis propius nunc ad formandam gravissimi hujus affectus *Historiam* me accingo, ut ex specialioribus in ea suppeditandis signis diagnosticis tanto facilius genuina ejusdem indoles agnosci queat. *Imminentem* igitur & brevi successuram *Dysenteriam* annunciant præcipuæ frequentes sed satis adhuc leves horripilationes, cum ventris & intestinorum doloribus, lancinationibus, molestisque orborygmis stipatæ, quibus dein succedunt somni defectus & agrypnia, appetitus dejectio, insueta præcordiorum angustia, atque fitis & calor præternaturalis; tandem ingruit *diarrhæa*, leviter torminosa, quæ sub his circumstantiis juxta HIPPOCRATEM *Sect. VII. Aphor. 75.* plerunque prodromus instantis jam jam *Dysenteria* est, quæ ipsa etiam dein per frequentissimas dejectiones, sub gravissimis intestinorum doloribus & cruciatibus ac molestissimo viscerum omnium quasi descensu, contingentes, se actu *præsentem* esse demonstrat. Excrementa autem sub hoc affectu prodeuntia variant utique secundum diversâ ejusdem tempora, diversosque gradus, dum ab initio adhuc flava & albicantia, ad instar illorum, quæ in aliis diarrhæis dejiciuntur, apparent; dehinc redduntur spumosa, mucosa atque sanguinea, tandemque tinguntur ab intermixto sanguine modo copiosiori, modo parciori, &, si morbus ultro ingravescat & deterioretur, fiunt purulentæ ac putrilaginosæ, quin imo ramentorum membranaceorum speciem referunt, eoque ipso morbum nunc ad eventum plane funestum inclinare ostendunt, quemadmodum etiam ex eorundem

rundem diversa textura aliaque externa conditione itidem manifestum evadit, an à pituitosis, biliosis, serosis, aliove vitio inquinatis humoribus morbus iste productus sit, de quibus plura habet HERLICIVS in *Tr. de fluore dysenter* p. 428.

§. VIII.

Præter hætenus recensita accidentia complicatur etiam ordinarie cum nostro affectu febris plus minusve acuta, quin imo, interdum etiam exanthematica, præcipue petechialis, unacum summa ac totali fere virium prostratione; lingua & fauces obducuntur viscidâ & subalbida quadam mucilagine, quæ tunc, quando intensius æstuat corpus, nigram plane induit faciem & ad aphthodeam accedit indolem, insimulque partes istas totas aridas reddit ægri sub his circumstantiis magis magisque anxii fiunt, vehementer sitiunt & ob continui doloris tormenta noctes diesque insomnes agunt. Excretiones etiam sub ulteriori morbi progressu tandem fiunt totæ sanguinolentæ, ita ut sanguis sincerus admodumque copiosus tunc dejiciatur, id quod corrosionem quandam circa majora aliquot intestinorum & mesenterii vascula factam denotat, atque ideo summum vitæ periculum impendere haud obscure indicat, quod tanto certius citiusque pertimescendum est, si insuper intestina non solum inflammatione graviore, sed &, quæ hanc utplurimum excipit, actuali gangræna afficiantur: tunc enim immanes hætenus perpeffi cruciatus derepente cessant, excrementa citra sensum majorique cum foetore dejiciuntur, pulsus debilis ac tremulus redditur, faucesque undiquaque aphthis obsidentur, quale quid etiam tunc maxime accidit, quando adstringentibus intempestive adhibitis suppressa fuit Dysenteria. Proinde etiam intestinum rectum successu temporis admodum moleste afficitur, ita ut ægri gravissimo insuper ac fere continuo discrucientur tenesmo, hujusque intuitu ad creberimas, licet plerumque vanas & vacuas, necessitentur dejectiones, & hoc imprimis omnium molestissimum constituit

uit symptoma, quoniam in quamplurimis ægrotantibus tanta tamque insolens est ista spasmodica constrictio, ut intra *ἡμέρας* centies, imo pluries, sub intensissimo dolore, deponere cogantur, subsequente tandem modo leviori, modo graviore alvi procidentia, quam interdum vomitus, & aliquando singultus comitantur, qui ultimi ordinarie succedentium eosque proxime excipientium convulsionum prodromi sunt, quibus tandem tristissima hæc scena lethali sub exitu clauditur.

§. IX.

Quo autem affectus hujus admodum ardui cura tanto melius succedat omniaque in eadem occurrentia impedimenta eo facilius removeantur, necesse utique erit, ut specialiora quoque signa diagnostica ratione *partis affectæ* simul in subsidium vocentur & in ea exacte inquiretur. Cum enim ventriculus unacum toto intestinorum canali, principale Dysentericæ subjectum constituent, ita tamen, ut non uno eodemque tempore totus illorum tractus afficiatur, sed interdum magis *tenuia*, & aliquando *crassa* magis patiantur; hinc utique refert signa & symptomata illa, recensere, quæ vel priora vel posteriora magis afflicta esse arguunt. *Tenuia* ergo intestina magis sub hoc morbo laborare evincitur præcipue 1) *ex loco & modo dolorum*, quoniam tunc ægrotantes maxime circa umbilicum & in regione epigastrica, dolores acutissimos scindentes, spasticos & unctorios percipiunt, ut cultris quasi discindi & aciculis indiquaque compungi intestina illa asserant; 2) *Ex dejectionum* hos dolores excipientium *progressu*, quippe quæ tardius semper post perpeßum ejusmodi dolorum insultum prodeunt; 3) *Ex ipsorum excrementorum conditione*, quæ tunc ordinarie ob moram diuturniorem, magis fœtidæ, nonnihil chylosæ, ramentis tenuioribus interspersæ & cum sanguine intimius commixtæ sunt; 4) *Ex supervenientibus & plerunque cum euphoria succedentibus spontaneis vomitibus*, qui tanto certius simul occurrunt, quo magis intestinum jejunum atque duodenum, tanquam ventriculo

propiora, afficiuntur; & 5) ex remediorum *anotericorum* atque leniter *laxantium* salutari usu, quippe quæ tunc semper magis proficere asserit MENJOTIVS *Tr. de fluore dysent.* p. 430. quam si in inferioribus intestinis potissimum scenam suam ludit atrox iste affectus.

§. X.

Crassa autem *intestina* magis ægrotare inprimis nobis persuadent 1) *Dolores* paulo obtusiores ac remissiores infra & juxta stomachum atque utrinque circa hypochondria maxime sinistrum, secundum coli ductum sese exerentes 2) *Dejectiones*, ob materiam quasi præ foribus locatam, minoribus ac brevioribus intervallis dolorum paroxysmorum subsequentes, nec adeo gravem & adversum odorem, salvis reliquis, spirantes, atque insuper sanguine tantum undiquaque circumfusæ, citra perfectam ejusdem commixtionem; 3) *Modus excretionis*, quoniam mucus & sanguis separatim semper, & quidem vel brevi ante, vel statim post ordinariorum excrementorum dejectionem expelluntur; 4) *Continua & molestissima illa vellicatio, irritatio ac tenesmodea pressura* in dejiendis fecibus alvinis, quæ intestini recti præcipue tunicam internam nimium relaxat ac sæpissime perfectam ani procidentiam causatur; tandem 5) *Clysterum* præpollentia ratione effectus, præ aliis laxantibus & abstergentibus internis, juxta observationem ante citati MENJOTII pag. 176.

§. XI.

His ita quoad *Historiam* molestissimi hujus affectus præmissis, postulat nunc instituti nostri ratio, ut *Ætiologiam* quoque ejusdem subnectamus ac *causas* præcipue ad ipsum excitandum contribuentes breviter enumeremus: Harum enim dignotio atque evolutio non solum Medicum rationalem ab Empirico egregie distinguit, sed & quam maxime ad bene, seu citò, tutò ac jucunde medendum necessaria est, eaque propter tanto magis allaborandum erit, ut in harum genuinam, quantum licebit cognitionem perveniamus. *Causam* igitur *mediatam & materialem*, eamque

prima

primariam constituit in Dysenteria *fermentum* quoddam peculiare & specificum, admodum subtile, orgasticum & habituosum, modo ex aere corpora nostra ambiente atmosphaerico, modo ex corporibus tali malo jam jam infectis, per contagium, massæ humorum nostrorum communicatum; *secundariam* autem seu *concurrentem* sistunt modo allegati humores corporis nostri, & ex his speciatim *Bilis*, per causas externas non solum commota, sed & cum peregrino isto miasmate infecta, ad fermentationem extraordinariam disposita, sicque acrior reddita, quæ, dum intra intestinorum canalem postmodum detruditur, fibras eorum nervosas gravissime irritando carnosas erodiendo, non solum intensissimos illos dolores spastico-tenesmodeos, sed & subsequente hac ratione crebriore ipsorum compressione, frequentiores istas dejectiones mucido-serosas præcipue causatur. Hinc, licet à priori specifica hujus fermenti indoles & qualitas nondum detecta sit, nec etiam, uti quidem videtur, unquam perfecte demonstrari queat, tamen à posteriori satis exacte liquet, quod illud, si bili excrementiæ jungatur, naturam purgantium drasticorum induat, & acrimoniam hostilem intestinis maxime inimicam assumat, aque simili fere modo vellicet & stimulet, quo alias in Hypercatharsi illa irritantur & afficiuntur. Inde etiam hinc ratio apparet, cur subjecta cholericæ & bile abundantia præ reliquis semper gravius in Dysenteria affligantur, quoniam humor iste semper miasmati illi specifico majorem acrimoniam conciliat, illudque confermentando in toxica sua activitate exaltat, ut qualitatem quasi corrosivam induat, atque sic intestinorum tunicam nervosam tanto molestius vellicare queat, id quod præcipue experientia Anatomica confirmat, quoniam BONNETVS in *Sepulchret.* 3. S. II. p. 835. BONTIVS, aliique seduli cadaverum rimatores, sæpe in demortuis ex Dysenteria, bilem vitiatam, piceam, æruginosam cum intestinorum purulentis tuberculis, nigredine & sphacelo deprehendarunt, confer. DOLÆVS c. p. 429. M. N. C. A. III. Obs. 116.

§. XII.

Est autem miasma illud communiter summæ subtilitatis, adeo ut non solum humoribus biliosis, sed & plerumque toti M. Sæ se se infinet, undiquaque se diffundat, ejusque crasin fermentativa sua acrimonia in totum fermentum pervertat; hinc principium corporis nostri vitale immunitati ejusmodi insigniori periculo haud aliter, quam per *motus febriles* resolutorios & depuratorios occurrere potest, quæ dein tanto magis intenduntur & augmentur, quæ magis illud miasma malignum ad inducendam corruptionem fermentativam pronum atque dispositum esse observatur, quod imprimis in maligna, contagiosa & epidemica Dysenteria accidit, quam propterea semper *febris* plus minusve *acuta* comitari solet, qua mediante Natura sanguinem ab inhærescente illo subtili & acriori fermento liberare, idque dein maxime ad intestinorum canalem detruere allaborat, ut ex eo postmodum cum aliis impuritatibus ibidem latitantibus dejiciatur; & hanc ob causam etiam à SYDENHAMO Dysenteria talis maligna communiter *Febris ad intestinā conversa* dicta fuit, quoniam materiam peccantis præcipua excretio, quæ in aliis febribus maxime per peripheriam corporis instituitur, in hac plerumque e intestinis succedere solet.

§. XIII.

Exinde igitur nunc elucescit, quod *partem primario affectam* sub hoc morbo utique semper constituent *intestina*, tantenuia quam crassa, minime vero, juxta sententiam WILHELMISII in *Tr. de febribus cap. 10.* sola *Massa sanguinea*, in qua illa ex recepto antea ibidem miasmate maligno orgasmum quendam febrilem oriri, indeque præcipitationem particularum acriorum fieri autumat, quibus dein ad intestinum vectis suboriretur illorum erosio cum fluxu dysenterico. Hoc enim assertum sequentes imprimis circumstantiæ, alia experientia maxime desumptæ, refellunt, quoniam nimirum 1) non omnis Dysenteria est maligna & cum febre conjuncta, sed sæpius etiam benigna, citra ejusmodi miasmatis

natis concursum, ab ingestis saltem vel quantitate, vel qualitate peccantibus oborta, occurrit; 2) præter intestina nulla alia viscera interna arroduntur & læduntur, cum tamen in illis febribus, ubi M. S. *primario* ab ejusmodi miasmate afficitur, indiscretim omnes tam externæ quam internæ partes simul affligantur, testimonio variolarum fermentum suum ulcerosum ad omnia viscera dissipantium; 3) quia ut plurimum Diarrhœa, sine ullo adhuc orgasmo, Dysenteriam præcedit ejusque prodromus existit, febris utem, quæ jam tum adesse deberet, dysenteriam non nisi abortam & perfectè præsentem comitatur, quæ omnia aculenter nunc demonstrant, quod fermentum istud peregrinum acre, *primo* non nisi intestina adoriatur, & deinceps circulando aliqua ejusdem portio simul ad M. S. detrahatur eaque *secundario* afficiatur, atque ita febris Dysentericæ malignæ semper juncta producat.

§. XIV.

Quod *causam proximam* & immediate sub hoc morbo effectum influentem attinet, hanc partim motus interiorum peristalticus ob vehementiores illas vellicationes & arrosiones tunicæ nervosæ nimium auctus, partim inflammationem orgasticam sanguinis fermento contagioso inquinati bullitio constituit, unde hanc dein ordinarie febris acuta, illum vero spasmodica intestinorum constrictio atque contorsio excipit, quæ non solum frequentiores illas dejectiones, sed & conjunctos cum iisdem & successive recurrentes dolores intensissimos strictorios & tenesmodeos producit, sub quibus, dum intestina ita immodice velluntur & constringuntur, primo liquida albicantia plus minusve mucilaginosa in copiosissimis intestinorum glandulis hæctenus collecta & successive ad eas translata; dein, nimium denudata & arrosa vasorum sanguiferorum intestinorum canalem hiantium orificia, mucus tenuis, immiscens, sanguine plus minusve tinctus atque permixtus; porro, accedente erosione & superficiali exulceratione intestinorum, materia purulenta, saniosa, plerunque

C

albi-

albicans, *Dysenteriam* ita dictam *albam* constituens, tandem cum hac, vel particulae tunicae intestinorum villosae cernimiam acrimoniam abrasae, quas HIPPOCRATES l. *Praef.* 23. ramenta intestinorum vocat, vel glandulae ipsae intestinales tumefactae sub morbi progressu a substantia intestinorum separatae, moleculas carnosas vel frustula carnis referentes, ab eodem Auctore *Sect. IV. Aphor.* 26. carunculae nuncupatae, protruduntur, quibus omnibus tandem non solum inflammationes admodum graves, sed haud raro, ob deficientem necessariam intestinorum arosorum mundificationem, ipsa Gangraena & Sphacelus nulla arte medicabilis superveniunt, fatalemque hanc tragediam demum lethali exitu claudunt.

§. XV.

Causae remotae, occasionales seu procatarticae, communicationi fermenti istius peregrini & exagitationi acrimoniae corrosivae in humoribus praecipue litantes, variae utque sunt ex rebus tam naturalibus, quam non-naturalibus, imo etiam praeternaturalibus depromendae: Ad naturales enim spectant temperamentum praecipue cholericum & sanguineum, constitutio corporis admodum debilis, aetas puerilis & sexus sequior, ob praesentem sub his viscerum atque nervorum majorem tencritudinem, nec non ipsa dispositio haereditaria & consanguinitas, de qua notabile exemplum recenset LAMONIERE in *Tr. de fluxu dysenterico* pag. 21. confer. DOLÆVS de *Dysenter. cum lacte materno* in fantulo communicata. *Encyclop. Med. Dogmat.* l. 3. c. 5. p. 49. Ex praeternaturalibus multum huc contribuit Aer, cujus in aequalis constitutio uti semper sanitati quam maxime obest, ita inprimis admodum frequens *Dysenteriae* causa existendum fermentum istud specificum in corporibus dispositis partim excitat, partim etiam aliis per contagium tantum mediatum quam immediatum communicat, ita ut propter ea illud non in sola semper indole fructuum horarum eorumque nimia comestione inquirendum sit, quoniam per experientiam constat, quod *Dysenteriae* gravissimae saepius

ius etiam tunc oboriantur & epidemice grassentur, quando fructus tales prorsus defecerunt; hinc subitæ & maxime sensibiles aeris mutationes v. g. frigoris cum intensio-
 e æstu commutatio & subitaneus ex arido æstu in frigidam humidamque constitutionem prolapsus prima quasi fundamenta hujus morbi in corporibus nostris ponunt, estante hoc BALLONIO in *Consil. Med. Lib. II. Consil. 23.* & confirmantibus omnibus ingenuis de hoc morbo debellando sollicitis Practicis, quibus per experientiam abunde jam iam constat, quod in fine æstatis & autumnii initio caput aprimis magis attollere soleat atrox iste affectus, licet ille et reliquo interdum etiam, sed rarius, in primo etiam vere, si nempe intemperatiori hyemis frigori derepente validior aura vernalis superveniat, observetur, notantibus hoc Celeb. BOHNIO in *Colleg. suo Therapeut.* & SYDENHAMIO in *Opp. Sect. IV. cap. 3.* quibuscum etiam conferri mentur HIPPOCRATES *Sect. III. aphor. 11. 12. & 22.* item *Lib. Epidem. comm. 2. t. 1.* & CELSVS *Lib. II. cap. 1.* Proinde etiam aer causam occasionalem Dysenterix suppeditat recidendo & communicando miasma *δυσεντερικῶδες* sive fermentivum atque acre, quippe cujus vehiculum quasi proprium ille ordinarie constituit, maxime in Dysenteriis epidemicis, ubi istiusmodi fermenta ex dysentericorum excrementis, fructibus immaturis putrescentibus, ex castris, ubi cadavera animalium raro debite humanantur, variisque locis cœnosis ac paludosis, aeri communicantur & cum hoc per inspirationem simul intra corpus admittuntur, sicque sanguinem ac reliquos humores successive notabiliter deturpant. vid. FOREST. *l. 22. Obs. 38.*

§. XVI.

Non minoris etiam activitatis in excitando perniciosissimo hoc malo sunt *alimenta & potulenta*, & quidem 1) illa quæ vel in *fermento* adhuc constituta, vel facile *fermentescibilia* sunt, videlicet, Cerevisia, Mustum & Vinum recentia ac minus rite defæcata, it. dulce & austerum vinum, immis generis fructus immaturi, velut crudiores, ac redinem

& mordacitatem inferentes, maxime horarii, quorum generalem denominationem, *Obst*, HERLICIVS propterea cum latino *Obest*, quasi *obest & nocet ventriculo*, exacte conveniri autumat; licet in horum abusum non semper Dysenteria epidemica causa rejicienda sit, quoniam per experientiam constat, ipseque inprimis FEDERERVS in *Consil. Dysent. pag. II.* confirmat, quod pueri, imo lactentes infantes multique illorum, qui à fructibus his plane abstinerunt, sæpe penumero etiam citius, antequam ii maturescerent, morbo hoc correpti fuerint; 2.) ad hanc classem etiam referenda sunt facile *corruptibilia*, v. g. iidem fructus maturi in nimia quantitate comesti, ut & cucumeres, olera noxiosore infecta vid. *M. N. C. A. 3. obs. 88. it.* carnes putrescentes, ex quarum esu maxime illos, qui in Indiam Orientalem navigant, dysentericos fieri refert HEVRNIVS, citante BURNETTO in *Thes. Med. Pract. p. 395.* item fungi diversi nec non pisces semiputridi & verminosi, gravitate anno næ comesti, ostrea & pisces marini præter consuetudinem aut modum assumti, juxta BINNINGERVM *Cent. IV. obs. 84.* Porro his accensenda sunt 3.) *cruda* aut etiam cum peregrinis principiis inquinata potulenta, v. g. Aquæ valde cruda aut minerali aliquo infecta inque potu ordinario usurpata, maxime autem stagnantes & per plumbeos canales fluentes juxta observationem HILDANI de *Dysenter. pag. 670.* quem, licet quoad hoc punctum exacte refutaverint HOECHSTETERVS in *Observ. Med. Dec. IV. Cas. I.* & CAMERARIVS in *Memorabil. Med. cap. IX. partic. 70. & 71.* tamen sufficienter tuetur LINDANVS in *Colleg. MSCto super Hartm. Prax. Chymiatr. cap. de Dysent.* Similem noxam etiam exerunt *Acidulae* excessive assumptæ, notantibus id SEBIZIO in der *Widerlegung derer Mißbräuche bey den Sauer-Brunnen, pag. 23.* & DOLÆO *Encyclop. Med. Lib. III. pag. 440.* nec non Aqua ex nive liquata atque copiosius hausta referente BARTHO-LINO *Tr. de Nive pag. 144.* item acetum in plumbeo vase asservatum, juxta HILDANVM *l. c. pag. 669.* Uno verbo: *Vitus incongruus*, maxime militum in castris degentium, de quo

quo recte asserit SENNERTVS, quod nulla fere in Hungaria suscepta fuerit expeditio, qua non ex insveta & incauta victus ratione plures ferme dysenteria, quam ferro, perierint. Confer. etiam COBERI *Observ. castrenses Dec. II. obs. 10.* Tandem etiam his accensenda sunt 4.) *venenata* & ex malaria ac tempestatis constitutione depravata præcipue autem à rubigine aliisque noxii roris speciebus infecta, aut excrementis animalium venenatorum conspurcata, aut quocunque alio miasinate venenoso imprægnata, de quibus innumeræ excitatarum indeque ortarum Dysenteriarum apud observatores prostant historiæ.

§. XVI.

Alimentis & potulentis subjungenda etiam sunt *Medicamenta*, præcipue *purgantia* sinistre usurpata, quæ itidem ad classem causarum occasionalium referri merentur, quoniam tunc maxime, quando vel male præparata, vel in maiori dosi porriguntur, non solum intestinorum texturam sed & sanguinis crasin insigniter lædunt atque offendunt, sicque tandem in dispositis facile Dysenteriam producunt, testantibus id ipsum FORESTO *Lib. XXII. Obs. 32. in Schol.* HORSTIO *Lib. IV. Obs. 18.* aliisque. Huc quoque pertinent *Clysteres*, quorum non solum materia, si cum nimio impetu infundantur, juxta observationem MERCVRIALIS *de affect. infim. vent. Lib. III. cap. 28.* sed & instrumenta interdum hunc effectum excitare possunt, si cannula v. g. post applicationem Clysteris in dysenterico non bene abluatur, & postmodum indiscretim subjectis sanis adhibeatur, id quod notabili exemplo confirmat HELIDÆVS PADVANVS *in Observ. p. 104.*

§. XVII.

Quod ad reliquas res *Non-naturales* attinet, quales sunt *motus & quies, somnus & vigiliae, graviora animi pathemata, hæc omnia & singula*, si potissimum aere æstivo justo frequenter occurrant, insignem vim genus nervosum præter-

naturaliter commovendi, exerunt, atque grassante jamjam dysenteria maligna, portam quasi fermento isti subtilior aperiunt ejusque activitatem noxiam in humores corporis humani summopere facilitant, eoque ipso tandem perfectam Dysenteriam inducere valent. Nec omittenda etiam sunt *Excreta & Retenta*, quæ, prout ad omnes fere morbos sic & ad Dysenteriam excitandam multum contribunt, ita ut ea modo à mensibus & hæmorrhoidibus suppressis, juxta relationem ZACVTI LVSITANI *Prax. admir. Lib. II. Obs. 19.* modo etiam à scybalis induratis, notante HILDANO *Observ. Chir. Lib. I.* originem sumserit. Quanta denique sit *consuetudinis & imaginationis* efficacia in causando tali affectu, per analogiam quandam demonstrari potest, exemplo scæminæ, cujus mentionem facit BARTHO LINVS *iu Histor. rar. Anatom. Cent. V. Obs. 64.* quæ purgatur, medicamentum ancillæ propinavit, eamque attentius intuita est, sicque toties, quoties ancilla, purgavit.

§. XVIII.

Supersunt adhuc res præternaturales scilicet morbi degenerantes facile in dysenteriam, nempe lienteria, passio cœliaca, diarrhœa, nec non vermes diversæ speciei & figuræ, febres variæ malignæ, pleuritides, vulnera & artuum amputationes, quas dysenteriam aliquando produxisse perhibent quam plurimi autores, licet incertum adhuc sit, an tales affectus proprie dysenteriam reverâ produxerint producantve, vel an non potius ipsam ab aliis causis excitatam tantummodo foveant, sicque rectius ad morbos quos dysenterix interdum conjungi vel supervenire observamus, referri debeant. Singulare est, quod de dysenteria ab annulo aureo per jocum devorato, & à tribus adamantibus impolitibus malo dolo deglutitis, excitata, AETIV *Tetrabil. III. Serm. I. c. 46.* & ZAC. LVSITAN. *Prax. admir. II. observ. 16.* annotant. De reliquo ex hætenus suppeditatis signis atque enumeratis causis nunc exacte liquet, quod *Dysenteria maligna sit species Diarrhœæ quam maxime torminosa*

eruenta, purulenta, cum intestinorum exulceratione, atque febre plus minus acuta, contagiosa atque maligna conjuncta, qua natura fermentum quoddam peregrinum acre, erodens, modo per contagium corpori communicatum, modo in eodem ex assumtis generatum, per intestina precipue expellere nititur.

§. XIX.

Prognosis denique, licet ea juxt. Hipp. l. 3. de Diet. S. 19. text. 17. & l. de Affection. S. 24. text. 12. ubi morbus magnus, periculosus, longus, laboriosus & lethalis dicitur, sit pessima, ideoque signa salutis & mortis, modi eventus atque durationis admodum dubia deprehendantur; attamen in hoc negotio attendere juvabit 1) ad ad partem affectam, cujus intuitu equidem, cum illa hic admodum nobilis & sensibilibis sit, nulla Dysenteria periculo vacat, majus tamen semper periculum imminet, si tenuia quam ubi crassa intestina laborant, partim ob gravius, quod tunc ordinarie accedit, colorum & torminum augmentum, partim etiam ob ventericuli connexionem, cujus intuitu ille tanto facilius in consensum trahitur, ut vomitus, inappetentia ciborum, ructus, angustus & id genus alia graviora symptomata subsequantur. Quodsi è contra crassa pariter ac tenuia intestina simul affligantur, adhuc majus erit periculum, ita ut tunc, referente LAMONIERE l. c. nullus fere ægrotantium evitari queat. Dein 2.) desumenda etiam sunt signa ista Causis antecedentibus & concurrentibus; Dysenteria nim ab humoribus, bile potissimum, nimium corruptis & insignem acrimoniam corrosivam nactis, quam HIPPOCRATES Sect. IV. Aphor. 22. & GALENVS Lib. de atra bile . 704. ab atra bile deducunt, atque propterea cancro exulcerato similem esse asserit ORIBASIVS Tom. I. Lib. IX. c. 14. desperatissima ac fere semper funesta est. Nec minoris periculi est, quæ cum aliis morbis gravioribus, Pleuritide, febribus exanthematicis, Phthisi, Vulneribus, &c. complicatur, ut &, quæ ex humoribus virulentis ac putridis, aut perniciosis medicamentis, vel contagio quodam maligno &

& statu aeris epidemio ortum traxit; levior autem, quæ in defectu horum benigniorem agnoscit causam.

§. XX.

Porro etiam attendenda sunt in prognosi *accidentia* atque *symptomata* sub Dysenteria præcipue occurrentia; sic in longis Dysenteriis cibi fastidium & febrem mala esse pronunciat HIPPOCRATES *Sect. VI. Aphor. 3.* qui quoque caruncularum dejectionem lethalem esse declarat *Sect. IV Aphor. 26.* Pari ratione excrementa sincera, porracea, nigra graveolentia & varia, larga puri sanguinis effusio, vigilia immodicæ, aphthæ, sitis nimia, inflammatio hepatis, singultus, convulsiones, repentina & simultanea dolorum cessatio, vomitus biliosi cum subsequente singultu, lienteria, deliria, aut febres malignæ concurrentes, periculosissimam semper vel plane lethalem prænunciant dysenteriam; è contra si spleneticis, hypochondriacis imo podagricis superveniat monente HIPPOCRATES *Aphor. 48. S. 6.* benignioris plerunque eventus esse observatur.

§. XXI.

Tandem respicienda etiam est *conditio virium & agrotantis constitutio*: Senes enim & pueri hoc morbo correpti sæpius pereunt, gravidæ inde plerunque abortiunt, nisi partui vicinæ statim tempore pariant, ubi illas non raro ab hoc morbo liberari docent HIPPOCRATES *Lib. VII. Epidem. S. 49. t. 10.* BALLONIVS *Lib. I. Conf. 17.* alique; sic etiam malum est, si ab aliis morbis prægressis vires agrotantium nimium fractæ fuerint, aut Dysenteria justo diutius duraverit: Solet enim ea, licet alias ad affectus acutos magis pertineat, interdum, deficiente sc. febre maligna, etiam satis chronica fieri, ita ut, non solum ad aliquot septimanas, sed ad plures etiam menses, imo annos in quibusdam subjectis duraverit, quemadmodum inter alios Dysenteriam trium mensium in juvene Polono observavit RHODIVS *Cent. II. Obs. Med. 87.* quatuor menses durantem

ravissimam descripsit HILDANVS in *Obs. Chirurg. Cent. III. bs. 47.* sex mensium dysenteriam FORESTVS *Lib. XXII. bs. 35.* & septem mensium CLAUDINVS in *Consult. pag. 426* adducunt, quin prostant exempla biennis in milite quodam à Celeb. HANNÆO curatæ in *M. N. C. Dec. II. Ao. VII. bs. 154.* triennis in muliere apud SYDENHAMVM de *Dynt. Londin. Sect. IV. cap. 3.* imo decennis apud BALLONIVM *ib. I. Consilior. pag. 258.* quæ omnes fere & singulæ, quod iutius durarunt, eo periculosiores etiam, ob ingentem irium prostrationem in subjectis ita afflictis evaserunt.

§. XXII.

Quod *Therapiam* molestissimi hujus affectus concernit, ea ante omnia *Febris* major ratio habenda est, quam *intestinalium & læsæ excretionis alvinæ*, quoniam illa majus semper periculum involvit, ob imminentem graviolem humorum corruptionem, præcipue in iis, qui à nudo contagio malum hoc contraxerunt; idcirco convenit tunc ad quædam præcipue indicationes probe attendere: I. *Ut materia crassior corrupta ipsumque fermentum corrumpens, ex primis viis quantocyus removeatur;* II. *Ut sanguinis organica commotio temperetur & miasma fermentativum ipsi communicatum evanescat;* III. *Ut nimia & accelerata alvina excretio, prævia symptomatum mitigatione, leniatur & debite cobibeatur, ac tandem* IV. *virtutes hæctenus affectæ roboventur & tonus ipsarum restituatur.*

§. XXIII.

Prima indicatio non nisi tunc locum habere potest, quando febris vel nulla, vel saltem levior adest, ipsaque dysenteria adhuc in primis tantum suis initiis constituta est: Sub his enim circumstantiis, si nulla adhuc adsit dispositio ad aliqualem inflammationem, si æger adhuc valde & ventriculus cruditatibus multis repletus sit, quod signa frequentes, pressiones circa præcordia insignes & amara oris amarities facile manifestabunt, licet utique statim lene quoddam emeticum, vel ex ꝑro emet. Myns. ad .iij. cum ꝑe digestivo remiscendo, vel ex Rad. Ipecacuanh. ꝑj. cum grano uno alterove ꝑi emet. acuata, pariter propinare; de quo in principio adhibito Cl. D. D.

ALBRECHT *in notis ad Chirurg. Bontekoe pag. 814.* asseverat, e solo dysenteriam curabilem existere, eamque methodum Sydenham. in principio febrium petechialium commendat atque hac ratione concurrentes diarrhœas funestas præcaveri asserit *Tract. de Febr.*; in debilioribus autem subjectis consultius est hujus in locum lene aliquod laxans rhabarbarinum, cum pauca quantitate Φ i remixtum, vel unam alteramve dosim pilularum balsamicarum modeste laxantium exhibere, &, si malum sit a contagio aut febris jam nimium urgeat, præstat ab omnibus his in totum abstinere, ne forsitan fermentum malignum in nimia copia versus intestina derivetur; ea enim nec ab ulcere, nec a inflammatione, nec a turbata sanguinis mixtione indicantur, sudoriferis & alexipharmacis tunc ex asse satisfaciuntur; de cætero clysteribus abstergentibus suus usus suaque maneat commendatio. vid. SYLV. l. I. *Prax. c. 13. §. 51.* BAI BERTT. *Prax. l. 4. c. 4.*

§. XXIV.

Secundam indicationem commodissime obtinemus per temperantia, teneriora absorbentia, præcipitantia & moderata diapnoico alexipharmaca in continuo madore corpus servantia, specificoque charactere notata, sibi invicem congrue subordinanda; hinc ex prioribus conveniunt Φ zina cum Oc. σ . Matr. perl. C. C. phil. præparat. Eborusto, Corall. r. Cryst. mont. ppt. Conch. & Cochl. hortens ppt. Testis ovar. ppt. remixta atque vel in pulvere, vel in potionibus cum ∇ is Ω tis Plantag. Scord. e tot. Citr. C. J. Flor. Samb. Scab. Scorzon. &c. parandis, circa noctem præcipue exhibita: E posterioribus autem suadenda in primis sunt TRa bezoard. Michael. & Wed. parum camphorata, Eff. Alexiph. Stahl. MRa simpl. TR. Coral. c. s. Cord. C. Eff. Pimp. alb. c. Eff. Scord. & Flor. Hyper. temperata; item pulveres diapnoici ex $\frac{1}{2}$ diaph. bez. mine animali, spin. serpent. C. C. phil. ppt. Unicornu foss. ∇ figillatis & Lap. bez. Or. aut Lap. de Goa pauca tantum dosi parati, modoque ita simpliciter, modo etiam cum prædictis aquis in potionis formam redacti, quibus deir

ob lenissimam suam tonicam virtutem, pulverem Pannon. Rubr. vel bezoard. Senn. interdum interponere licet, & quidem ita, ut mane versus diluculum & circa meridiem TRA quaedam bezoardica vel Alexipharmaca Essentia, post meridiem autem ad mediam usque noctem singulis tribus horis pulvis vel potio temperans & diapnoica in conveniendi dosi exhibeatur, atque subinde analeptica, emulsi- va cum margaritis & lapid. pretios., si virium prostratio concurrat, interponantur.

§. XXV.

Tertiae indicationi optime satisfieri poterit, si unicuique symptomati supervenienti appropriata sua opponantur remedia, nempe *vomitibus* frequentioribus, praesertim post principium morbi, interne roborantia, temperata tonica & theriacalia, externe vero balsamica nervina, & sa in Em- plastris maxime applicanda; *singultui* antispasmodica con- creta, cum primis spec. diacret. Mynf. & modo recensita omnia vomitum compescantia; *Siti* decocta & infusa di- versentia, mucilaginosa, ex avena decorticata cum rad. Ci- chor. it. ex amygd. dulc. tostis, it. ex Scab. c. ras. Ebor. ut & ipsum infus. Thee vel Coffee, nec non Julapia ex ∇ Ro- sar. R. Portulac. ex succo, Rub. id. & Syrupis acidiusculis, acetos. Citr. aurant. Granat. parata; *linguae siccitati & aph- this* Mucilagines Sem. Cydon. Psyll. c. ∇ Fl. Violar. Sed. Naj. Anserin. extract. & Gargarismata abstergentia levi- terque tonica c. Syrup. diamor. dianuc. mixta; *virium de- bilitati*, Analeptica, imprimis Emulsiones & Potiones c. Confect. Alk. & de Hyac. praecipue remixtae; *terminibus & doloribus spasmodicis* theriacalia, teneriora absorbentia & se- curiora anodyna, ex Chamom. vulg. Millefol. Papav. Rh. praecipue parat. c. polychresto liqu. mineral. anodyn. cele- ster. Hoffmann. aliaque tam in pulveribus, quam in essentiis, exhibenda, nec non Clysteres lenientes ex Verbasc. Linar. ed. vervec. & sev. Cerv. parat.; *tenesmo* fatus & infessus ex herbis emollientibus in lacte chalybeat. coctis, sacculi & cataplasmata ex speciebus discutientibus & lenientibus; *affimigia* ex Gummatibus temperatioribus Thure, Masti- che,

che, Myrrha, Asphalto, parata, nec non Unguent. laudatiff. Dolai ex butyro non salito & lapid. scissili alcolifato, quibus calor externus & quies moderata jungenda. His autem præmissis eo denique respiciendum est, ut frequentiores immoderatae egestionis mitigentur, & quidem præcipitantia ∇ ea, tonica virtute simul prædita, videlicet ∇ as sigillatas, Catechu, Unicorn. foss. C. C. & Ebur usta, Bol. Armen. Spec. de Hyac. & Cort. Cascar. (cujus Essentia eximia itidem virtutis in hoc casu est,) ab initio in minori, successive autem in majori dosi ordinanda ac cum theriacalibus ac anodynis securioribus combinanda, interponendo simul Decocta vulneraria cum bals. Locatelli vel Antimonii ex scoriis, vel Clysteres sub adstringentes & mucilaginosos ex plantag. symphit. agrimon. cum Lacte chalybeato & \odot momordic. parandos, abstinendo autem ab omnibus adstringentibus validioribus, ad quæ non nisi extremo urgente periculo confugiendum esse censeo.

§. XXVI.

Quartam denique indicationem, quam non nisi cessantibus nimis ac torminosis istis excretionibus urgere licet, obtinemus felicissime pulv. Rosar. Damasc. ad $\mathfrak{z}\beta$. c. Δ plantag. & Cinam. Cyd. quotidie bis sumto, nec non per consuetas TRas \mathfrak{z} les, amaras, aromaticas atque stomachicas ante vel post pastum maxime ut & per Trageas ita dictas stomachicas c. pane similagineo tosto in vino macerato, exhibendas, it per cibos evpeptos, aromatizatos parumque mucilaginosos, subjuncto tandem moderato usu vini rubri, aut alius non nimium calefacientis & acris, quibus si junxeris calidum potum & calidum fortum, quieti porro somnoque indulseris, qui Aëtio optimum dysentericorum solamen audit, non est, quod, secundantæ gratia Divina, malo nondum usque adeo confirmato, nec viribus ad incitas redactis, de exoptata sordidi hujus malis curatione desperes. Pro *Præservatione* demum fugienda sunt nimia corporis exæstuationes, refrigerationes, nimiaque ciborum & potuum facile fermentescantium corruptibiliumque ingurgitationes; abstinendum, quantum licet, a confortio dysentericorum iisque adstantium, nec non, ab animi pathematibus quibusvis immoderatiore; suadenda est contra laxationes tempestativæ, pro ratione necessitatis aliquoties repetenda, conservanda insensibilis transpiratio & quies animi ac corporis moderata, quippe quæ alias ad omnis generis morbos præcavendos & abigendos optima est administra.

T A N T V M.

S. D. G.